

EUROPEAN COURT OF HUMAN RIGHTS
COUR EUROPÉENNE DES DROITS DE L'HOMME

AVRUPA İNSAN HAKLARI MAHKEMESİ

Avrupa İnsan Hakları
Sözleşmesi'ne Ek 4 No.lu
Protokol'ün 4. Maddesine
İlişkin Rehber

Yabancıların
Topluca Sınır
Dışı Edilmeleri
Yasağı

30 Nisan 2020 tarihinde güncellenmiştir

COUNCIL OF EUROPE
CONSEIL DE L'EUROPE

Bu raporun tamamını veya bir kısmını tercüme etmek ve/veya basılı veya elektronik olarak çoğaltmak isteyen yayınevleri veya kuruluşlar, izin prosedürüyle ilgili bilgi almak için publishing@echr.coe.int adresine ulaşabilir.

Şu anda hangi içtihat rehberlerinin tercüme edilmekte olduğunu öğrenmek istiyorsanız, lütfen bk. [Devam eden tercüme](#).

Bu rehber, Hukuk Danışmanlığı Birimi bünyesinde hazırlanmış olup, Mahkeme açısından bağlayıcı değildir. Bazı şekli değişikliklere tabi tutulabilir.

Bu rehberin orijinal hali İngilizce dilinde hazırlanmıştır. Bu rehber, düzenli olarak güncellenmekte olup, en son 29 Şubat 2020 tarihinde güncellenmiştir.

İçtihat rehberleri, www.echr.coe.int (İçtihat– İçtihat incelemesi – İçtihat rehberleri) adresinden indirilebilir. Yayınlarla ilgili güncellemeler için, Mahkemenin Twitter hesabını (<https://twitter.com/echrpublication>) takip edebilirsiniz.

Bu tercüme, Avrupa Konseyi ve Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinin onayı ile yayımlanmıştır ve sadece Türkiye Cumhuriyeti Adalet Bakanlığı, İnsan Hakları Dairesi Başkanlığının sorumluluğu altındadır.

© Avrupa Konseyi/ Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, 2020

İçindekiler Tablosu

İçindekiler Tablosu	3
Okuyuculara Notlar	4
I. Maddenin Kaynağı ve Amacı	5
II. “Topluca Sınır Dışı” Kavramı	5
III. Topluca Sınır Dışı Örnekleri	7
IV. Topluca Sınır Dışı Anlamına Gelmeyen Tedbir Örnekleri.....	9
V. Sözleşme'nin 13. Maddesiyle Bağlantı.....	10
Alıntılanan Davaların Listesi	12

Okuyuculara Notlar

Bu rehber, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi (bundan sonra “Mahkeme”, “Avrupa Mahkemesi” veya “Strazburg Mahkemesi”) tarafından verilen temel kararlar hakkında avukatlara bilgi sağlamak amacıyla Mahkeme tarafından yayımlanan İçtihat Rehberleri serisinin bir parçasıdır. Bu özel Rehberde, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin (“Sözleşme” veya “Avrupa Sözleşmesi”) 4. maddesine ilişkin içtihatlar incelenmekte ve özetlenmektedir. Okuyucular, bu kapsamda bu alandaki temel ilkeleri ve ilgili emsal kararları bulacaklardır.

Alıntılanan içtihatlar, emsal, önemli ve/veya yakın tarihli kararlar arasından seçilmiştir.*

Mahkemenin kararları, sadece Mahkeme önüne getirilen davaları hükme bağlama işlevi görmekle kalmayıp; aynı zamanda daha genel olarak, Sözleşme'yle tesis edilen kuralları açıklığa kavuşturmaya, korumaya ve geliştirmeye de yardımcı olmakta; böylelikle Devletlerin, Sözleşmecilerle Tarafı ile üstlenmiş oldukları taahhütleri yerine getirmelerine katkıda bulunmaktadır (*İrlanda/Birleşik Krallık*, § 154, 18 Ocak 1978, A Serisi no. 25, ve daha yakın tarihli *Jeronovičs/Letonya* [BD], no. 44898/10, § 109, AİHM 2016).

Dolayısıyla, Sözleşme ile kurulan sistemin görevi, kamu politikası alanına giren konularda kamu yararına karar vermek ve böylece insan haklarının korunmasına ilişkin standartları yükseltmek ve insan hakları alanındaki içtihatları Sözleşme Devletlerinin oluşturduğu topluluğun tümünde yaymaktır (*Konstantin Markin/Rusya* [BD], § 89, no. 30078/06, AİHM 2012). Bu bağlamda, Mahkeme, Sözleşme'nin rolünün insan hakları alanında “Avrupa kamu düzeninin anayasal belgesi” olduğunu vurgulamıştır (*Bosphorus Hava Yolları Turizm ve Ticaret Anonim Şirketi/İrlanda* [BD], no. 45036/98, § 156, AİHM 2005-VI).

Bu rehberde, alıntılanan Sözleşme ve Ek Protokollerinin her bir maddesine ilişkin anahtar kelimelere atıflar yapılmaktadır. Her bir davada ele alınan hukuki konular, doğrudan Sözleşme ve Ek Protokoller metninden alınan (pek çok davada) terimler dizininden seçilen [Anahtar kelimeler listesinde](#) özetlenmektedir.

Mahkemenin içtihatlarının yer aldığı [HUDOC veri tabanı](#), anahtar kelime ile arama yapılmasına imkân vermektedir. Anahtar kelimelerle arama, benzer hukuki içeriğe sahip grup halindeki belgelere erişim imkânı sağlamaktadır (Mahkemenin her bir davadaki gerekçeleri ve tespitleri, anahtar kelimelerle özetlenmektedir). Her bir davanın anahtar kelimelerine, HUDOC'ta Dava Bilgileri düğmesine tıklayarak erişim sağlanabilir. HUDOC veri tabanı ve anahtar kelimelerle ilgili daha fazla bilgi için, lütfen bk. [HUDOC kullanım kılavuzu](#).

* Alıntılanan içtihat, Mahkemenin ve Avrupa İnsan Hakları Komisyonunun resmi dillerinden herhangi birinde veya her ikisinde de (İngilizce ve Fransızca) yayımlanmış olabilir. Aksi belirtilmediği takdirde, tüm atıflar, Mahkemenin bir Dairesi tarafından verilen esasa ilişkin bir karara yöneliktir. “(k.k.)” kısaltması, alıntının Mahkeme tarafından verilen kabul edilebilirlik hakkında bir karara ait olduğunu ve “[BD]” kısaltması, davanın Büyük Daire tarafından görüldüğünü göstermektedir. Bu güncellemenin yayımlandığı tarihte henüz kesinleşmemiş olan Daire kararları, yıldız işaretiyle (*) belirtilmiştir.

4 No.lu Protokol'ün 4. Maddesi – Yabancıların Topluca Sınır Dışı Edilmeleri Yasağı

“Yabancıların toplu olarak sınır dışı edilmesi yasaktır.”

HUDOC Anahtar Kelimeleri

Yabancıların topluca sınır dışı edilmeleri yasağı (P4-4)

I. Maddenin Kaynağı ve Amacı

1. 4 No.lu Protokol, düzenlediği 1963 yılı itibarıyla topluca sınır dışı edilme meselesini ele alan ilk uluslararası antlaşma olmuştur. Söz konusu Protokol'ün açıklayıcı raporunda, 4. maddenin amacının “yakın tarihin bir meselesi olan yabancıların topluca sınır dışı edilmesini” resmi olarak yasaklamak olduğu ortaya konulmaktadır. Dolayısıyla, “[4. maddenin] ve 3. maddenin 1. fıkrasının (vatandaşların sınır dışı edilmeleri yasağı) kabul edilmesinin hiçbir şekilde, geçmişte meydana gelmiş olan topluca sınır dışı tedbirlerini haklı kıldığı şeklinde yorumlanamayacağı konusunda mutabık kalınmıştır” (*Hirsi Jamaa ve Diğerleri/İtalya* [BD], § 174).

2. Söz konusu maddenin temel amacı, Devletlerin belirli sayıdaki yabancıları kişisel koşullarını incelemeksizin ve sonuç olarak ilgili makam tarafından alınan tedbire karşı argümanlarını ileri sürme fırsatı tanımaksızın ülkeden göndermelerini engellemektir (*aynı kararda*, § 177).

II. “Topluca Sınır Dışı” Kavramı

3. “Topluca sınır dışı”, “bir gruptaki her bir yabancıya kendine özgü durumuna ilişkin makul ve nesnel bir incelemeye dayalı olarak alınan tedbirler hariç olmak üzere, yabancıları bir grup olarak ülkeden ayrılmaya zorlayan her türlü tedbir” olarak anlaşılmalıdır (*Khlaifia ve Diğerleri/İtalya* [BD], § 237; *Gürcistan/Rusya (I)* [BD], 167; *Andric/İsveç* (k.k.); *Çonka/Belçika*, § 59; *Sultani/Fransa*, § 81; ve Komisyon kararları *Becker/Danimarka*; *K.G./Almanya*; *O. ve Diğerleri/Lüksemburg*; *Alibaks ve Diğerleri/Hollanda*; *Tahiri/İsveç*). Her bir kişiye sınır dışı edilme işlemine karşı yetkili makamlara argümanlarını bireysel olarak sunma imkânının tanındığı hallerde, birtakım yabancılar hakkında benzer kararların verilmiş olmasından “topluca sınır dışı edilmenin” söz konusu olduğu sonucuna varılamaz (*Alibaks ve Diğerleri/Hollanda*, Komisyon kararı; *Andric/İsveç* (k.k.); *Sultani/Fransa*, § 81). Fakat bu, her bir kişinin özel durumunun makul ve nesnel bir şekilde incelendiği hallerde, “sınır dışı kararlarının icrasının arka planının, 4 No.lu Protokol'ün 4. maddesine uyulup uyulmadığının belirlenmesi konusunda başka herhangi bir rol oynamadığı” anlamına gelmemektedir (*Çonka/Belçika*, § 59). Sınır dışının “toplu” nitelikte olması için, etkilenen asgari insan sayısı veya belirli bir gruba mensubiyet gibi herhangi bir koşul bulunmamaktadır (*N.D. ve N.T./İspanya* [BD], §§ 193-199).

4. Geleneksel olarak, 4 No.lu Protokol'ün 4. maddesi kapsamında Sözleşme organları önüne getirilen davaların büyük bir çoğunluğu hâlihazırda davalı Devletin topraklarında bulunan yabancı kişilerle ilgili olmakla birlikte (*K.G./Almanya*, Komisyon kararı; *Andric/İsveç* (k.k.); *Çonka/Belçika*), Mahkeme son yıllarda davalı Hükümetlerin kimi durumlarda yabancıların Sözleşme'nin 1. maddesi bakımından kendi yetki alanları içerisinde bulunmadıkları itirazıyla bağlantılı olarak 4 No.lu Protokol'ün 4. maddesinin uygulanabilirliği hakkında itirazını ileri sürdükleri birtakım davaları karara bağlamıştır.

5. *Hirsi Jamaa ve Diğerleri/İtalya* [BD] davası, İtalyan makamlarının açık denizlerde yürüttüğü geri gönderme operasyonlarına ve düzensiz göçmenleri Libya'ya aktarmasına ilişkindir. Mahkemenin geri gönderme işleminin ulusal toprakların dışında, yani açık denizlerde meydana gelmesi halinde 4 No.lu Protokol'ün 4. maddesinin uygulanabilir olup olmadığı hususunu değerlendirmesi gerekmiştir. Mahkeme, Sözleşme'nin metninde veya hazırlık çalışmalarında (*travaux préparatoires*) söz konusu

hükmün sınır ötesi uygulamasının engellenmediğini gözlemlemiştir. 4 No.lu Protokolü hazırlayanlara göre, "sınır dışı" teriminin "mevcut halde kullanıldığı genel anlamıyla (bir yerden uzaklaştırmak)" şeklinde yorumlanması gerekmektedir. Ayrıca, eğer 4 No.lu Protokol'ün 4. maddesi sadece yabancıların Sözleşme'ye Taraf Devletlerin ulusal topraklarından toplu olarak sınır dışı edilmelerine uygulanabilir olsaydı, güncel göç modellerinin önemli bir bileşeni söz konusu hükmün kapsamına girmezdi ve sıklıkla yaşamlarını tehlikeye atarak denize açılan ve bir Devletin sınırlarına ulaşmayı başaramayan göçmenlerin, kara yoluyla seyahat eden göçmenlerin aksine sınır dışı edilmeden önce kişisel koşullarının incelenmesini talep etme hakları bulunmazdı. Sınır dışı etme kavramının, tıpkı "yetki alanı" kavramı gibi öncelikli olarak ülkesel nitelikte olduğu açıktır. Fakat Mahkeme bir Devletin istisnai olarak yargı yetkisini ulusal topraklarının dışında kullandığını tespit ederse, Devletin sınır ötesi yargı yetkisi kullanımının topluca sınır dışı biçimini aldığı kabul edebilir. Mahkeme ayrıca, deniz ortamının sahip olduğu özel niteliğinin, denizleri hukukun dışında bir alan kılmadığını vurgulamıştır. Dolayısıyla Mahkeme, egemen otoritesini uygulayan bir Devletin makamları tarafından açık denizlerde yapılan bir durdurma bağlamında yabancıların geri gönderilmelerinin, göçmenlerin Devletin sınırlarına ulaşmalarına engel olma ve hatta onları başka bir Devlete geri itme etkisi olduğu ve söz konusu Devletin 4 No.lu Protokol'ün 4. maddesi kapsamında sorumluluğunu devreye sokan bir sınır ötesi yargı yetkisi kullanımı teşkil ettiği sonucuna varmıştır (*aynı kararda*, §§ 169-182).

6. Mahkeme, İtalya'ya giden gemilere gizlice binen ve İtalya'daki Ancona limanına varan göçmenlerin durdurularak derhal sınır dışı edilip Yunanistan'a gönderilmelerine ilişkin *Sharifi ve Diğerleri/İtalya ve Yunanistan* davasında, Hükümetin Sözleşme'ye Ek 4 No.lu Protokol'ün 4. maddesinin konu bakımından uygulanabilir olmadığı yönündeki itirazını reddetmiş ve başvuruların İtalya topraklarına varduktan sonra mı, yoksa önce mi geri gönderildiklerini belirlemenin gerekli olmadığını, zira söz konusu hükmün her hâlükârda iki durum için de uygulanabilir olduğunu değerlendirmiştir (*aynı kararda*, §§ 210-213).

7. *Khlaifia ve Diğerleri/İtalya* [BD] davasında, İtalyan Hükümeti başvuruların tabi tutulduğu işlemin iç hukukta "sınır dışı etme" olarak değil, "girişe izin verilmemesi ve geri gönderme" olarak tanımlandığını vurgulamıştır. Fakat Mahkeme, önceden belirlediği tanımdan ayrılmak için herhangi bir neden tespit etmemiş ve İtalya topraklarında bulunan başvuruların (Lampdeusa Adası'ndaki bir kabul merkezinde bulunduktan sonra Palermo limanında demirli gemilere aktarılmışlardır) iradelerine aykırı olarak söz konusu Devletten Tunus'a geri gönderildikleri konusunda şüphe bulunmadığını ve dolayısıyla yapılan işlemin Sözleşme'ye Ek 4 No.lu Protokol'ün 4. maddesi anlamında "sınır dışı etme" teşkil ettiğini kaydetmiştir (*aynı kararda*, §§ 243-244).

8. Mahkemeden ilk defa *N.D. ve N.T./İspanya* [BD] davasında, 4 No.lu Protokol'ün 4. maddesinin, çok sayıda göçmenin bir kara sınırından izinsiz ve toplu olarak geçme teşebbüsünün ardından yabancıların söz konusu kara sınırından derhal ve zorla geri gönderilmelerine uygulanabilir olup olmadığı meselesini ele alması talep edilmiştir. Mahkeme, Melilla kara sınırındaki çitlerde meydana gelen olayların 1. madde bakımından İspanya'nın "yetki alanı" içerisine girdiğini teyit ettikten sonra, 4 No.lu Protokol'ün 4. maddesinde kullanıldığı şekliyle "sınır dışı" kavramına bir Sözleşmeci Devletin, aynı zamanda bir Şengen bölgesinin dış sınırı da olabilecek olan kara sınırından yabancıların geçişlerine izin vermemesini de kapsayıp kapsamadığını incelemiştir. Mahkeme, bir Devletin topraklarına deniz yoluyla girme girişiminde bulunan başvurulara ilişkin kararlarının temelini teşkil eden mülhazaların, ulusal sınırı kara yoluyla geçme girişimi bağlamında Devletin topraklarından zorla geri gönderilme açısından da eşit derecede geçerli olduğunu ve bu durumda "sınır dışı" terimine ilişkin farklı bir yorumu benimsemek için herhangi bir neden olmadığını tespit etmiştir. Dolayısıyla "sınır dışı" terimi, bir yabancıların bir Devletin topraklarında bulunmasının hukuka uygunluğu, ülkede kaldığı sürenin uzunluğu, yakalandığı yer, göçmen veya sığınmacı olarak statüsü ve sınırı geçerken sergilediği davranışlara bakılmaksızın söz konusu Devletin topraklarından zorla geri gönderilmesini ifade etmektedir. Bu terim, Sözleşme'nin 3. maddesi bağlamındaki ile aynı anlamı taşımaktadır. Her iki hüküm de, ilgili kişilerin söz konusu hükümler kapsamında koruma talep etmelerine imkân veren koşulların varlığının bir Sözleşmeci Devletin makamları tarafından henüz incelemeyeği durum veya olaylar dâhil olmak üzere, söz konusu Devletin yetki alanına giren her durum için geçerlidir (*aynı kararda*, §§ 166-188). Mevcut davada başvurular askerî kolluk teşkilatı olan Guardia Civil mensupları tarafından, iradelerine aykırı olarak ve kelepçelenmiş vaziyette İspanya topraklarından çıkarılarak zorla Fas'a geri gönderilmişlerdir ve bu durum, 4 No.lu Protokol'ün 4. maddesi anlamında "sınır dışı etme" teşkil etmiştir.

9. Bir sınır dışı kararının bireysel olarak verilmemiş olması başvuranın kendi kusurlu davranışından kaynaklanıyorsa, 4 No.lu Protokol'ün 4. maddesi ihlal edilmiş olmayacaktır. Örneğin, *Berisha ve Haljiti/Eski Yugoslav Makedonya Cumhuriyeti* (k.k.) davasında başvuranlar sığınma usulüne müşterek olarak başvurmuş ve dolayısıyla, haklarında tek bir ortak karar verilmiştir ve *Dritsas ve Diğerleri/İtalya* (k.k.) davasında başvuranlar polise kimlik belgelerini göstermeyi reddetmiş ve dolayısıyla, polis sınır dışı kararını başvuranların adına düzenleyememiştir. Mahkeme *N.D. ve N.T./İspanya* [BD] davasında, bir kara sınırından izinsiz olarak geçen, kalabalık olmalarından faydalanan ve güç kullanımına başvuran kişilerin davranışlarının, kontrol edilmesi zor olan ve kamu güvenliğini tehlikeye düşüren, açıkça rahatsız edici bir durum yaratacak nitelikte olduğu hallerde de söz konusu ilkenin geçerli olduğunu açıklığa kavuşturmuştur. Bu kapsamda Mahkeme, iki aşamalı bir test geliştirmiştir: zulüm riskiyle karşı karşıya olan tüm kişilerin özellikle 3. maddeye dayalı olarak koruma başvurusunda bulunabilmesine imkân veren ve söz konusu başvurunun Sözleşme dâhil uluslararası normlarla tutarlı bir şekilde işleme konmasını sağlayacak koşulları sağlayan sınır usulleri dâhil olmak üzere yasal giriş için gerçek ve etkili erişim imkânlarının Devlet tarafından sunulup sunulmadığı dikkate alınmalıdır. Devletin bu tür bir erişim imkânını sağladığı fakat başvuranın bu imkândan yararlanmadığı hallerde, başvuranın ilgili imkândan yararlanmaması için Devletin sorumlu olduğu nesnel olaylara dayalı inandırıcı nedenlerin mevcut olup olmadığı değerlendirilmelidir. Bu usullerin kullanımını engelleyen inandırıcı nedenlerin mevcut olmaması durumunda, bunun başvuranların kendi davranışlarının bir sonucu olduğu ve bireysel olarak kimlik tespiti yapılmamasını haklı kıldığı değerlendirilebilir (*aynı kararda*, §§ 201, 209-211).

III. Topluca Sınır Dışı Örnekleri

10. Mahkeme, sadece altı davada 4 No.lu Protokol'ün 4. maddesinin ihlal edildiğine hükmetmiştir. Bu davaların dördünde (*Çonka/Belçika, Gürcistan/Rusya (I)* [BD], *Shioshvili ve Diğerleri/Rusya* ve *Berdzenishvili ve Diğerleri/Rusya*), sınır dışı edilen kişiler aynı kökene sahiplerdi (birinci davada Slovakyalı Roman aileler, diğer davalarda ise Gürcistan vatandaşları olan Roman aileler). Diğer iki davada ise (*Hirsi Jamaa ve Diğerleri/İtalya* [BD] ve *Sharifi ve Diğerleri/İtalya ve Yunanistan*), göçmenler ve sığınmacılardan oluşan bir grup insanın tamamının, grup üyelerinin bireysel kimlikleri uygun bir şekilde doğrulanmaksızın geri gönderilmesiyle bağlantılı olarak ihlal tespit edilmiştir.

11. *Çonka/Belçika* davasında, başvuranlar sadece Belçika'da kaldıkları sürenin üç ayı aştığı gerekçesiyle sınır dışı edilmiş ve haklarındaki sınır dışı kararlarında sığınma başvurularına ve bu başvurulara ilişkin kararlara herhangi bir atıfta bulunulmamıştır. Mahkeme bu koşulları göz önünde bulundurarak ve başvuranlarla benzer olayları yaşayan aynı kökene sahip kişi sayısının yüksek olduğunu dikkate alarak, izlenen usulün sınır dışının topluca yapılmış olabileceğine dair şüpheyi gideremediğini değerlendirmiştir. Söz konusu şüphe, bir dizi unsurdan ötürü daha da güçlenmiştir: İlk olarak, başvuranların sınır dışı edilmeleri öncesinde, ilgili siyasi makamlar bu türden operasyonların gerçekleşeceğini duyurmuş ve operasyonların uygulanması için ilgili makama talimatlar vermiştir; ikinci olarak, ilgili tüm yabancıların aynı anda polis merkezinde hazır olmaları istenmiştir; üçüncü olarak, kendilerine tebliğ edilen ülkeyi terk etme ve yakalama kararları birebir aynı terimlerle ifade edilmiştir; dördüncü olarak, yabancıların bir avukatla iletişime geçmeleri çok güç olmuştur; son olarak ise, sığınma usulü tamamlanmamıştır. Özetlemek gerekirse, yabancılara polis merkezinde hazır bulunma çağrısının tebliğ edilmesi ile sınır dışı edilmeleri arasındaki dönemin hiçbir aşamasında usul, ilgililerin her birinin kişisel koşullarının samimi ve bireysel olarak dikkate alındığını ortaya koyan yeterli güvenceler sunmamıştır. Sonuç olarak, 4 No.lu Protokol'ün 4. maddesi ihlal edilmiştir (*aynı kararda*, §§ 59-63).

12. *Hirsi Jamaa ve Diğerleri/İtalya* [BD] davasında, Somali ve Eritre vatandaşları olan başvuranların Libya'ya gönderilmeleri, her bireyin durumu incelenmeksizin meydana gelmiştir. İtalyan makamları herhangi bir kimlik tespiti işlemi gerçekleştirilmemiş, sadece başvuranları gemiye bindirmiş ve Libya'da indirmiştir. Ayrıca, askerî gemilerdeki personel, bireysel görüşmeler konusunda eğitilmemiş ve tercüman veya hukuki danışmanlarla desteklenmemiştir. Mahkeme, başvuranların geri gönderilmelerinin, 4 No.lu Protokol'ün 4. maddesine aykırı olarak toplu mahiyette olduğu sonucuna varmıştır (*aynı kararda*, §§185-186).

13. *Gürcistan/Rusya (I)* [BD] davası, Rus mahkemelerinin binlerce Gürcü vatandaşı hakkında verdiği sınır dışı etme kararlarına ilişkindir. Mahkeme, her Gürcü vatandaşı hakkında mahkeme kararı verilmiş olmasına rağmen, söz konusu dönemde (Eylül 2006 - Ocak 2007) sınır dışı işlemlerinin gerçekleştirilme biçimi ve sınır dışı edilen Gürcü vatandaşlarının sayısı nedeniyle her bir kişinin kendine özgü durumunun makul ve nesnel bir şekilde incelenmesinin imkânsız hale geldiğini kaydetmiştir. Ayrıca Rusya, Gürcü vatandaşlarının yakalanmaları, tutuklanmaları ve sınır dışı edilmelerine yönelik eşgüdümlü bir politika uygulamıştır. Mahkeme, Devletlerin kendi göç idaresi politikalarını tesis etme hakkını sorgulamamakla birlikte, göç akınlarını yönetme konusundaki sorunların Sözleşme ile bağdaşmayan uygulamalara başvurulmasını haklı kılamayacağını belirtmiştir. Mahkeme, Gürcü vatandaşlarının sınır dışı edilmelerinin, her bir kişinin kendine özgü durumunun makul ve nesnel bir incelemesine dayalı olarak gerçekleştirilmediği ve bunun da 4 No.lu Protokol'ün 4. maddesine aykırı bir idari uygulama anlamına geldiği sonucuna varmıştır (*aynı kararda*, §§ 171-178).

14. *Shiashvili ve Diğerleri/Rusya* davası, hamileliğin son aylarındaki Gürcü bir kadının dört küçük çocuğuyla birlikte Rusya topraklarından sınır dışı edilmesine ilişkindir. Mahkeme, anne açısından ihlal tespit etmiştir; zira anne, 2006 yılının sonbaharında bireysel durumları düzgün bir şekilde incelenmeksizin Gürcü vatandaşlarını sınır dışı etme yönündeki idari uygulamaya maruz kalmıştır (§ 71). Mahkeme *Berdzenishvili ve Diğerleri/Rusya* (§§ 83-84) davasında, yukarıda belirtilen dönemde yerel mahkemelerce sınır dışı edilmelerine karar verilen on dört Gürcü vatandaşı açısından da aynı sonuca varmıştır.

15. *Sharifi ve Diğerleri/İtalya ve Yunanistan* davasında İtalya, hangi Avrupa Birliği Üyesi Devletin, Üye Devletlerden birine üçüncü bir ülkenin vatandaşı tarafından sunulan sığınma başvurusunu incelemekle sorumlu olduğunun belirlenmesine hizmet eden Dublin sistemi uyarınca sadece Yunanistan'ın olası sığınma taleplerini karara bağlama yetkisine sahip olduğunu iddia ederek, Afgan vatandaşları olan belirli kişileri sınır dışı ederek Yunanistan'a göndermiştir. Fakat Mahkeme, İtalyan makamlarının tüm başvuranları sınır dışı etmek yerine, Yunanistan'ın bu konuda gerçekten yetkiye sahip olup olmadığını tespit etmek için her başvuranın durumuna ilişkin bireysel bir inceleme yürütmüş olması gerektiğini değerlendirmiştir. Her durumda Sözleşme ile bağdaşan bir şekilde uygulanması gereken Dublin sistemine atıfta bulunulması, toplu ve ayırım gözetmeyen geri gönderme işlemlerini hiçbir şekilde haklı kılamaz. Mahkeme ayrıca, Adriyatik Denizindeki limanlarda İtalya sınır makamları tarafından ayırım gözetilmeksizin Yunanistan'a geri gönderme işlemleri gerçekleştirildiğinin ve ilgili kişileri tüm esasa ve usule ilişkin haklarından yoksun bırakıldığının belirtildiği, müdahil üçüncü taraflarca sunulan ve diğer uluslararası kaynaklardan edinilen mutabık raporları dikkate almıştır. Bu kaynaklara göre, durdurulan ve belgeleri olmayan kişilerin bir tercümanın yanı sıra sığınma haklarına ilişkin usullere dair kendilerine asgari bilgileri sağlayabilecek yetkililerle iletişime geçirilmeleri sadece sınır polisinin iyi niyetine bağlı olarak mümkün olabilmekteydi. Çoğunlukla bu kişiler derhal Yunanistan'a geri gönderilmek üzere gemi kaptanlarına teslim edilmekteydiler. Mahkeme bu unsurların ışığında, başvuranların tabi tutulduğu anda geri gönderme işlemlerinin 4 No.lu Protokol'ün 4. maddesine aykırı şekilde toplu ve ayırım gözetmeyen sınır dışı anlamına geldiğine hükmetmiştir (*aynı kararda*, §§214-225).

IV. Topluca Sınır Dışı Anlamına Gelmeyen Tedbir Örnekleri

16. Mahkeme *Sultani/Fransa* davasında, başvuranın durumunun bireysel olarak incelendiğini tespit etmiştir. Başvuran sınır dışı edilmesine karşı argümanlarını ileri sürebilmiş ve yerel makamlar sadece Afganistan'daki genel durumu değil, ayrıca başvuranın kişisel durumuna ve kendi ülkesine iade edilmesi halinde karşı karşıya kalacağını iddia ettiği risklere ilişkin beyanlarını da dikkate almıştır (Mahkeme İç Tüzüğü'nün 39. maddesi uyarınca Mahkeme tarafından bildirilen tedbir kararı uyarınca başvuranın sınır dışı edilerek Afganistan'a "toplu bir uçak yolculuğu" ile geri gönderilmesi kararının icra edilmediği *aynı kararda*, § 83; aynı yaklaşımın icra edilen bir sınır dışı kararı sonrasında Afganistan'a geri gönderilmeye ilişkin olarak benimsendiği *Ghulami/Fransa* (k.k.); ayrıca bk. topluca sınır dışının söz konusu olmadığı *Andric/İsveç* (k.k.); *Tahiri/İsveç*, Komisyon kararı).

17. İlgililerin kişisel koşullarının bireysel olarak incelenmiş ise, bu kişilerin polis karakoluna birlikte götürülmüş olması, bazılarının gruplar halinde sınır dışı edilmiş olması, sınır dışı kararları ve ilgili yazıların basmakalıp şekilde ve dolayısıyla birebir terimlerle ifade edilmiş olması ve sığınma usulüne ilişkin önceki kararlara spesifik olarak atıfta bulunmamış olması hallerinde dahi ihlal tespit edilemeyecektir (bir grup Suriyeli Kürt ile topluca sınır dışı operasyonuna tabi tutulduğunu iddia eden bir kişiye ilişkin olarak *M.A./Kıbrıs*, §§ 252-255; koşullar bakımından karşılaştırınız *Çonka/Belçika*, § 10). İlgili bazı kişilerin (özellikle sığınma işlemleri devam ederken hakkında sınır dışı kararı verilmiş olması nedeniyle başvuranın) statüsüyle ilgili olarak bir hata yapılmış olmasının, topluca sınır dışının gerçekleştiğine işaret ettiği anlaşılmalıdır (*M.A./Kıbrıs*, §§ 134 ve 254).

18. Mahkeme *Khlaifia ve Diğerleri/İtalya* [BD] davasında, 4 No.lu Protokol'ün 4. maddesinin her koşulda bireysel görüşme hakkını güvence altına almadığını ve her yabancıların sınır dışı edilmesine karşı argümanlarını ileri sürme konusunda gerçek ve etkili bir imkâna sahip olması ve söz konusu argümanların davalı Devletin makamları tarafından uygun bir şekilde incelenmesi halinde de bu hükmün gerekliliklerinin karşılanabileceğini açıklığa kavuşturmuştur (*aynı kararda*, § 248). Başvuranlar iki kez kimlik tespiti işlemine tabi tutulmuş, uyruklukları tespit edilmiş ve istedikleri takdirde sınır dışı işlemine karşı argümanlarını ileri sürme konusunda gerçek ve etkili bir imkâna daima sahip olmuşlardır. Girişe izin vermeme kararlarının, sadece her göçmenin kişisel bilgileri açısından farklılık gösteren benzer terimlerle hazırlanmış olmasına ve ilgili zamanda aynı ülkeden (Tunus'tan) çok sayıda göçmenin sınır dışı edilmiş olmasına rağmen Mahkeme, kararların nispeten sade ve tek tip olmasının, başvuranların geçerli seyahat belgelerine sahip olmamaları ve geri gönderilmeleri halinde kötü muameleye maruz kalmaktan endişe ettiklerini veya sınır dışı edilmelerine karşı başka yasal engellerin bulunduğunu iddia etmemiş olmalarıyla açıklanabileceğine hükmetmiştir. Dolayısıyla, söz konusu kararların nispeten sade ve tek tip olması makul bulunmuştur. Davanın kendine özgü koşulları altında, üç başvuranın neredeyse eş zamanlı olarak geri gönderilmiş olması, topluca sınır dışı edildikleri sonucuna varılmasına neden olmamıştır (*aynı kararda*, §§ 249-254). Mahkeme *Asady ve Diğerleri/Slovakya** davasında başvuranların polis merkezinde bir tercüman eşliğinde yapılan, standart sorulardan ibaret kısa mülakatların ardından düzenlenen standart sınır dışı kararlarına dayalı olarak Slovak sınır polisi tarafından Ukrayna'ya gönderilmelerine ilişkin olarak benzer bir sonuca ulaşmıştır. Başvuranlar geri gönderilmelerine ilişkin argümanlarını ileri sürme ve kişisel durumlarının incelenmesi konusunda yeterli imkâna sahip olmuştur.

19. Mahkeme, başvuranlar hakkında bir mahkeme veya başka herhangi bir makam tarafından verilmiş bir sınır dışı kararının mevcut olmadığı *Shiohvili ve Diğerleri/Rusya* (§§ 70-72) ve *Berdzenishvili ve Diğerleri/Rusya* (§§ 81-82) davalarında, başvuranların "yabancıları grup halinde bir ülkeyi terk etmeye zorlayan bir tedbire" tabi tutulmadıkları sonucuna varmıştır. İlgili zamandaki bir idari uygulama nedeniyle her iki davadaki başvuranların yakalanma, tutuklanma ve sınır dışı edilmekten endişe etmelerinin ve dolayısıyla başvuranların haklarında sınır dışı kararı verileceği beklentisiyle ülkeyi terk etmelerinin anlaşılabilir bulunmasına rağmen, yukarıda belirtilen değerlendirme bu davalarda da geçerli olmuştur. Nitekim başvuranların içinde buldukları durum ayrılmaya zorlama unsurları barındırabilecek olsa da, bu durumun bir sınır dışı kararı veya diğer resmi zorlayıcı tedbirle eşdeğer tutulması mümkün olmamıştır. Mahkeme bu koşullar altında, 4 No.lu

Protokol'ün 4. maddesinin ihlal edilmediğine hükmetmiştir.

20. *N.D. ve N.T./İspanya* [BD] davasında, Fas'a göç etmiş olan iki başvuran, diğer bir Sahraaltı Afrikalı göçmen grubu ile birlikte, Kuzey Afrika Kıyısındaki bir İspanyol anklav bölgesi olan Melilla şehrinin etrafını çevreleyen çitlere tırmanarak İspanya'ya girme teşebbüsünde bulunmuştur. Bu kişiler çitten geçtikten sonra askerî kolluk teşkilatı olan Guardia Civil mensupları tarafından yakalanmış ve herhangi bir kimlik tespit işlemi yapılmaksızın ve kişisel koşullarını açıklama imkânı sunulmaksızın sınırın diğer tarafına geri götürülmüşlerdir. İki aşamalı bir test uygulayan Mahkeme, ilk olarak İspanya hukukunda başvuranlara, ulusal topraklara, özellikle de Beni Enzar sınır geçiş noktasına kabul edilme talebinde bulunmaları için sağlanan pek çok yolun mevcut olduğuna kanaat getirmiştir. Fakat Mahkeme ikinci olarak, başvuranların sınır dışı edilmelerine karşı gerekçelerini düzgün ve hukuka uygun bir şekilde sunmak amacıyla sınır geçiş noktasını kullanmamaları için inandırıcı sebeplerinin olduğuna ikna olmamıştır. Dolayısıyla, bireysel geri gönderme kararlarının verilmemiş olması, başta resmi giriş usullerine başvuramamaları olmak üzere başvuranların kendi davranışlarının sonucu olmuştur ve bu da tek başına, 4 No.lu Protokol'ün 4. maddesinin ihlal edilmediği sonucuna varılması için yeterli olmuştur. Bu nedenle Mahkeme, Sözleşme kapsamında koruma talep etme hakkını güvence altına alan uygun düzenlemelere inandırıcı gerekçeleri olmaksızın riayet etmeyen, özellikle yüksek sayılarından faydalanarak ve önceden planlanmış bir operasyon kapsamında güç kullanımına başvurarak sınırı farklı bir yerden geçmeye çalışan olası sığınmacılar dâhil yabancıların ülkeye girişlerinin Devletlerce reddedilebileceği sonucuna varmıştır. Mahkeme aynı zamanda mevcut davadaki tespitin, Sözleşmeciler Devletlerin sınırlarını, başta geri göndermeme yükümlülüğü olmak üzere Sözleşme güvencelerine uygun bir şekilde koruma yükümlülüğü ve zorunluluğunun sorgulanmasına yol açmadığını vurgulamıştır (*aynı kararda*, §§ 206-232).

V. Sözleşme'nin 13. Maddesiyle Bağlantı

21. Sözleşme'nin 13. maddesinde yer alan etkili başvuru yolu kavramı, hukuk yolunun, Sözleşme'ye aykırı olan ve etkilerinin geri alınamaması olası olan tedbirlerin uygulanmasını engelleyebilecek nitelikte olmasını gerektirmektedir. Sonuç olarak, bu tür tedbirlerin ulusal makamlar önünde Sözleşme'ye uygunluk açısından incelenmeden önce uygulanması 13. maddeyle bağdaşmamaktadır (*Čonka/Belçika*, § 79). Bu da, bir hukuk yolunun 4 No.lu Protokol'ün 4. maddesi ile birlikte ele alındığında Sözleşme'nin 13. maddesinin gerekliliklerinin karşılanması için durdurucu bir etkiye sahip olması gerektiği anlamına gelmektedir (Danıştay önündeki hukuk yollarının etkililiğine ilişkin olarak *aynı kararda*, §§ 77-85). Fakat başvuranın hedef ülkede Sözleşme'nin 2 ve 3. maddelerinde güvence altına alınan haklarının ihlali konusunda gerçek bir risk bulunduğunu iddia etmediği hallerde, geri gönderme kararının durdurucu etkisinin olmayışı tek başına, 4 No.lu Protokol'ün 4. maddesi ile birlikte ele alındığında 13. maddenin ihlalini teşkil etmemektedir (*Khlaifia ve Diğerleri/İtalya* [BD], § 281). Bu tür durumlarda Sözleşme, Devleti otomatik olarak durdurucu bir hukuk yolu sunma konusunda mutlak bir yükümlülük altına sokmamakta, sadece ilgili kişinin şikâyetlerini bağımsız ve tarafsız bir merci önünde inceleyerek sınır dışı kararına itiraz etme konusunda etkili bir imkânının bulunmasını gerektirmektedir (*aynı kararda*, § 279).

22. Olası sığınmacıların Sözleşme'ye dayalı şikâyetlerini (Sözleşme'nin 3. maddesi kapsamında - işkence ve insanlık dışı veya aşağılayıcı muamele yasağı - ve 4 No.lu Protokol'ün 4. maddesi kapsamındaki şikâyetlerini) yetkili bir makama sunabilmelerine ve haklarındaki geri gönderilme kararının derinlemesine ve titizlikle incelenmesini sağlamalarına imkân veren herhangi bir iç hukuk usulünün bulunmaması da Sözleşme'nin 13. maddesinin ihlaline sebebiyet verebilir (*Hirsi Jamaa/İtalya* [BD], §§ 201-207; *Sharifi ve Diğerleri/İtalya ve Yunanistan*, §§ 240-243). Bazı koşullarda, topluca sınır dışı uygulanması ile ilgili kişilerin etkin bir şekilde sığınma başvurusunda bulunmalarının veya 13. maddenin gerekliliklerini karşılayan başka herhangi bir iç hukuk usulüne erişimlerinin engellenmesi arasında açık bir bağlantı bulunmaktadır (*aynı kararda*, § 242).

23. Fakat etkili ve erişilebilir hukuk yollarının bulunmaması 4 No.lu Protokol'ün 4. maddesi kapsamında da incelendiğinden, Mahkeme belirli bir davada bu hususun Sözleşme'nin 13. maddesi kapsamında ayrıca incelenmesine gerek olmadığını değerlendirebilmektedir (*Gürcistan/Rusya (I)* [BD], § 212).

24. Yabancıların bir Sözleşmeci Devletin topraklarına hukuka uygun olarak giriş için mevcut olan yasal usullere başvurmamayı tercih etmeleri ve haklarındaki geri gönderilme kararına ilişkin bireysel bir usulün bulunmayışının başvuranların izinsiz geçiş sağlama girişimlerinden dolayı kendi davranışlarının sonucu olması halinde, söz konusu Devlet aynı geri gönderme işlemine karşı bir hukuk yolu sunmamaktan sorumlu tutulamaz (*N.D. ve N.T./İspanya* [BD], § 241-243).

Alıntılanan davaların listesi

Bu rehberde alıntılanan içtihat, Mahkeme tarafından verilen hüküm ve kararlara ve Avrupa İnsan Hakları Komisyonunun (“Komisyon”) karar ve raporlarına atıfta bulunmaktadır.

Aksi belirtilmediği takdirde, tüm atıflar, Mahkemenin bir Dairesi tarafından verilen esasa ilişkin bir karara ilişkindir. “(k.k.)” kısaltması, alıntının Mahkeme tarafından verilen kabul edilebilirlik hakkında bir karara ait olduğunu ve “[BD]” kısaltması, davanın Büyük Daire tarafından görüldüğünü göstermektedir.

Bu güncellemenin kesinleştiği tarih itibarıyla Sözleşme'nin 44. maddesi anlamında kesinleşmemiş olan Daire kararları aşağıdaki listede (*) ile işaretlenmiştir. Sözleşme'nin 44 § 2 maddesi aşağıdaki gibidir: “Bir Dairenin kararı aşağıdaki durumlarda kesinleşir: a) Taraflar davanın Büyük Daireye gönderilmesini istemediklerini beyan ederlerse, veya b) Karardan itibaren üç ay içinde davanın Büyük Daireye gönderilmesi istenmezse, veya c) Büyük Daire bünyesinde oluşturulan kurul 43. madde çerçevesinde sunulan istemi reddederse.” Büyük Daireye gönderme talebinin Büyük Daire kurulu tarafından kabul edilmesi halinde, Daire kararı kesin olmaz ve herhangi bir yasal etkiye sahip olmaz. Ancak, akabinde verilen Büyük Daire kararı kesinleşir.

Rehberin elektronik versiyonunda alıntılanan davalar için oluşturulan bağlantı linklerinin yönlendirildiği HUDOC veri tabanı (<http://hudoc.echr.coe.int>), Mahkemenin içtihadına (Büyük Daire, Daire ve Komite hüküm ve kararları, tebliğ edilen davalar, danışma görüşleri ve İchtihat Bilgi Notu'ndan hukuki özetler), Komisyonun içtihadına (kararlar ve raporlar) ve Bakanlar Komitesinin kararlarına erişime imkân sağlamaktadır.

Mahkemenin kararları, resmi dillerinde, yani İngilizce ve/veya Fransızca olarak yayınlanmaktadır. Ayrıca HUDOC veri tabanında, pek çok önemli davanın, Mahkemenin resmi dilleri dışında, otuza yakın dilde tercüme edilmiş versiyonları yer almaktadır ve üçüncü taraflarca oluşturulan yaklaşık yüz çevrim içi içtihat derlemesiyle ilgili bağlantılar bulunmaktadır. Atıf yapılan davaların tüm dillerdeki sürümlerine [HUDOC](#) veritabanının dava bağlantısına tıkladıktan sonra açılan sayfadaki ‘Dil sürümleri’ sekmesinden erişilebilir.

—A—

[Alibaks ve Diğerleri/Hollanda](#), no. 14209/88, 16 Aralık tarihli Komisyon kararı, Kararlar ve Raporlar no. 59

[Andric/İsveç](#) (k.k.), no. 45917/99, 23 Şubat 1999

[Asady ve Diğerleri/Slovakya*](#), no. 24917/15, 24 Mart 2020

—B—

[Becker/Danimarka](#), no. 7011/75, 3 Ekim 1975 tarihli Komisyon kararı, Kararlar ve Raporlar no. 4

[Berdzenishvili ve Diğerleri/Rusya](#), no. 14594/07 ve diğer 6 başvuru, 20 Aralık 2016

[Berisha ve Haljiti/Eski Yugoslav Makedonya Cumhuriyeti](#) (k.k.), no. 18670/03, AİHM 2005- VIII (alıntılar)

—C—

[Çonka/Belçika](#), no. 51564/99, AİHM 2002-I

—D—

Dritsas ve Diğerleri/İtalya (k.k.), no. 2344/02, 1 Şubat 2011

—G—

Gürcistan/Rusya (I) [BD], no. 13255/07, AİHM 2014 (alıntılar)
Ghulami/Fransa (k.k.), no. 45302/05, 7 Nisan 2009

—H—

Hirsi Jamaa ve Diğerleri/İtalya [BD], no. 27765/09, AİHM 2012

—K—

K.G./Almanya, no. 7704/76, 1 Mart 1977 tarihli Komisyon kararı
Khlaifia ve Diğerleri/İtalya [BD], no. 16483/12, 15 Aralık 2016

—M—

M.A./Kıbrıs, no. 41872/10, AİHM 2013 (alıntılar)

—N—

N.D. ve N.T./İspanya [BD], no. 8675/15 ve 8697/15, 13 Şubat 2020

—O—

O. ve Diğerleri/Lüksemburg, no. 7757/77, 3 Mart 1978 tarihli Komisyon kararı

—S—

Sharifi ve Diğerleri/İtalya ve Yunanistan, no. 16643/09, 21 Ekim 2014
Shioshvili ve Diğerleri/Rusya, no. 19356/07, 20 Aralık 2016
Sultani/Fransa, no. 45223/05, AİHM 2007-IV (alıntılar)

—T—

Tahiri/İsveç, no. 25129/94, 11 Ocak 1995 tarihli Komisyon kararı